

Gösteri Olarak 9. Bienal

Gülgün BAŞARIR

Ressam, Sanat Yazarı

Gösteri bir imajlar toplamı değil, kişiler arasında var olan ve imajların dolayımından geçen bir toplumsal ilişkidir.

Guy Debord (*Gösteri Toplumu ve Yorumlar Ayrıntı Yayınları*)

İstanbul Kültür Sanat Vakfı,1987 yılından beri, onsekiz yılı geride bırakarak, 9. Bienali de gerçekleştirdi.

Dünyanın farklı ülkelerinden, Réne Block, Roza Martinez, Paolo Colombo, Yuko Hasegava, Dan Cameron gibi ünlü küratörlerce düzenlenen İstanbul Bienallerinden birinci ve ikinci bienali Beral Madra ve Vasif Kortun düzenlemişti. Bu bienaller, "Niçin bienal ?" sorusunu gündeme getirmişti.

Bizim de bir bienalimiz olmalıydı. Çağdaş sanattaki son akımları görmeliydik. Tarihsel mekanlara dikkat çekmeliydik. Dinamik bir tartışma ortamı oluşmalı; kısır, kişisel tartışmalardan kurtulmalıydık. Farklı sanat dilleriyle ve zihniyetlerle tanışmalıydık. Ve dünyaya açılmalıydık.

Bienalin etkisi, süreç içinde ortaya çıkmaya başladı. Platform ve Proje 4L Güncel Sanat Müzesi başta olmak üzere, güncel sanatı sergileyen galeriler oluştu. Bu alanda işler üreten sanatçılar da. Giderek küratörlerimiz oldu. Küratörlük kavramını kişisel tartışmaların malzemesi yaptık zaman zaman. Henüz düzeyli bir tartışma ortamı yaratamamak da, tartışmalar münazaradan öteye geçmese de, üretilen işlerin arkasındaki felsefe kendinden menkul ya da taklit işler olsa da, birebir anlatımlarla yetinilse de, bienaller bizi geliştirip dönüştürüyor. Yani güncel sanat üretilir, sergilenir, farkedilir, izlenir oldu. *"Biz bienali sevmiştik."*

9. Bienal ise “Nasıl bir bienal ?” ve “Kimin için bienal ?” sorularını gündeme getirdi. Bu bienalde ilk defa tek seçicilikten vazgeçildi. Charles Esche ve Vasıf Kortun 9. İstanbul Bienali'nin küratörü oldular. Küratörlerce bienalin temasının İstanbul olarak seçilmesi ve Seul Bienali'nin örneklenmesi bu bienalin nasıl olacağının ilk işaretini veriyordu. Seul Bienali'ne seçilen sanatçılar o ülkenin sorunlarından hareketle işler üretmişlerdi. Başka bir deyişle o anlamda işler ürettikleri için seçilmişlerdi. İstanbul bienalinde de benzeri oldu.

Küratörler, herkese açık toplantılarıyla, tarihi mekanları seçmemeleriyle, (panel, konferans, sanatçı konuşmalarından oluşan) 9B Konuşmalarıyla, sorunları izleyicilerle paylaşmalarıyla, “Misafirperverlik Alanı” projeleriyle, bienal kitapçıklarıyla, “İki Yılda Bir” başlıklı gazeteleriyle, seçtikleri sanatçılar ve mekanlarıyla, “Nasıl bir bienal?” ve “Kimin için bir bienal?” sorusuna cevap aradılar. Ellibin izleyiciyle izlenme rekoru kıran 9. bienal evlerimize girdi. Biz bienali galiba çok sevdik.

Bundan sonraki bienaller, tek seçicilikten vazgeçerek, “Nasıl bir bienal?” ve “Kimin için bir bienal?” sorusuna yeni sorular ekleyebilir, bienalin aidiyetini, bu ülkenin zengin kültürünün derinliklerine uzanarak dünyaya taşıyabilirler.

9. İstanbul bienali küratörleri Charles Esche ve Vasıf Kortun, bienal mekanları konusunda sorunlar yaşadılar. Bugün kullanım dışı kalmış, Haliç'deki tersane, Şişhanedeki metro, Tüyap' taki otopark ile eski fuar alanı, Antrepo No: 5, (sonradan geri alındı) ilk seçilen mekanlardı. Bu mekanlar özelleştirmeler nedeniyle sergi mekanı olamadılar. Bienal mekanları ancak bienalden ikibuçuk ay önce bulunabildi. Bu mekanlar, Deniz Palas Apartmanı, Garanti Binası, Antrepo No 5, Tütün Deposu, Bilsar Binası, Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi, Garibaldi Binası' ydı.

Seçilen mekanlar; bir ofis, bir depo, bir apartman binası, bir galeri, bir mağaza ve bir tiyatro olarak kullanılmış, yaşanmışlığın izlerini taşıyan yıpranmış binalardı. Adeta şehrin imgesinin ifadesi olan mekanlar. Bu mekanlar onarılmadan, sadece sergileme yapılacak duvarlar boyanarak kullanıldı. Yaşanmışlığın izini sürdürdük mekanları gezdikçe ve şehrin saklı tarihinin...

9B Konuşmalarıyla izleyici ile buluşturulan sanatçıların işleri, en çok merak ettiklerim oldu. Bu sanatçılar şunlar: Eide Einersson, Erik Göngrich, Michael Blum, Daniel Bozhkov, Pavel Büchler, Gabrielle Basilico, Gruppo A12.

Gruppo A12; seçilen bienal mekanlarının sergileme alanlarının ön cephelelerinin farklı yerlerini magenta rengiyle boyayarak, hem bienal mekanlarını işaretlediler, hem de renge adını veren, İtalya'daki Magenta şehrinin izini İstanbul'a taşıdılar.

Magenta rengi bienalin rengi oldu. 9. İstanbul Bienali'ni artık magenta bienal olarak hatırlayacağız. Gruppo A12 bienal tarihi içinde de 9. İstanbul Bienalinin kimliğini işaretlemiş oldular.

Michael Blum, bienalin en ilginç işlerinden birini gerçekleştirdi. Safiye Behar'ın Anısına adlı bu işte, Michael Blum, 9 B Konuşmalarında, "Başka bir Tarih ve Seyahatnameler ve Anıtlar) başlıklı konuşmasında da ifade ettiği gibi, eski soruları günümüz koşullarında yeniden soruyor.

Michael Blum'un Safiye Beharı, kurmaca bir kahraman. Melik Tütüncü koleksiyonundan mektuplar, fotoğraflar, o döneme ait mobilyalarla düzenlenen Deniz Palas'taki bu daire, Atatürk'ün sevgilisi Safiye Behar'ın, böyle bir mekanda yaşamış olabileceğini düşündürüyor. Michael Blum'un Amerika'da yaşayan Melik Tütüncü ile New-york'ta seyir halinde bir Limuzin içinde gerçekleştirdiği röportaj, videodan izleniyor. Canlı tanışın, Safiye Behar ve kendi hayatı ile ilgili anıları, belgelerden daha çok gerçeklik duygusu taşıyor Michael Blum'un işi, bir sanat eserinden çok bir müze evi düşündürüyor. Atatürk'ün uğradığı illerde kaldığı evlerin, bütün dünyadaki örneklerinde olduğu gibi, müze haline getirilişini anımsatıyor bu kurmaca mekan. Michael Blum, Safiye Behar'ın Anısına işiyle şu soruları soruyor? Tarihin amacı nedir? Kahramanlara insan olarak bakamaz mıyız? Tek tek bireyler ülkenin tarihini etkileyebilirler mi?

Tarih bize "olayların gerçekte nasıl gelişmiş olduğunu araştırmaktır" diye öğretilmişti. Tarihin insanoğlunun başına gelen olaylarla ilgilendiği varsayılıyor, insanın başına gelen olayların sanki kendi dışındaki yazgının rastlantısal ürünümüştü gibi kabul ediliyordu. Oysa insanın başına gelen her olay, onun kendi yaşamı çerçevesinde olup bitmektedir ve bu nedenle her olayın asıl varlığı, gerçekliği, o insanın yaşamında aldığı anlamla ilgilidir. Bu durum, tüm insan yaşamının işlevidir ve olaylar bütününün bir parçası.

Michael Blum, Safiye Behar özelinden yola çıkarak, her bireyin tarihin oluşumunda rolü olabileceğinin, tarihin seyrini değiştirebileceğinin altını çiziyor. Atatürk'ün insan kişiliğine dair rivayetlerde bulunarak, kahramanların da aşkları, tutkuları, zaafı, özelemleri, tabuları, ilgilendikleri, sıkıntılarını paylaştıkları, fikir alışverişinde buldukları kişilerin olabileceğini ima ediyor. Kahramanların insan yanlarının bilinebilir olması, o kişinin daha çok içselleştirilmesini sağladığı gibi, her bireyin kendi kimliğini, bir diğerinden daha aşağıda ya da üstün görme durumunu ortadan kaldırır. Toplumlar için Godo'yu bekler gibi, kurtarıcı kahramanlar beklemelerini de...

9. Uluslararası İstanbul Bienali Katalog Kapağı.

İlginç işlerden bir diğeri Erik Göngrich' in (Yeni İstanbul) adlı işi oldu. Erik Göngrich, Şişhanedeki metro için özel bir iş düşünürken, bu mekanın istasyonun inşaata başlama onayı gelince, sergi mekanı olarak kullanılma olanağı ortadan kalktığı için, işini Antrepo No:5'e uyarlamak zorunda kalmış. 9B Konuşmalarının konuğu olan Erik Göngrich, "Sakil Mimariye Doyamamak, Los Angeles'ten Sonra İstanbul'da" da başlıklı konuşmasıyla, ilgi alanlarını, gözlemlerini, mimari önermeler, çizimler ve fotoğraflardan oluşan çalışmalarını izleyicilerle paylaşmıştı.

Sanatçı, 2000 yılından beri, farklı aralıklarla İstanbul'a gelmiş. Altı aya varan sürelerle İstanbul'da kalmış. Şehrin çarpık yapılanmasını, günübirlik çözümleri, yasak savma mantığıyla gelişigüzel yapılmış yapıları, gelenek ve modelleri umursamayarak binalara yapılan çatıları, pencereleri, eklemeleri gözlemleyerek işini gerçekleştirmiş.

Erik Göngrich, Antrepo No:5'in alt katında, mekanın ortasına, kavak kontradan, farklı prizmaların yatay ve dikey konumda yerleştirilmeleriyle oluşan bir yapı kuruyor. Yatay ve dikey yeni prizmaların eklenmesine açık olan, üzerine oturulabileceği belirtilen bu amorf yapı, İstanbul'un yedi tepesindeki mimari dokunun metaforik bir dönüşümüdür.

Erik Göngrich, aynı mekanda İstanbul'a ait bilbord ve çizimlerle ikinci bir iş gerçekleştirir.

9B Konuşmalarının bir diğeri konuğu Gardar Eide Einarsson, kamusal alanda alt kültürlerle ilgiliydi. Farklı grup ve kültürlerin gündemleri, adetleri ve görsel ifadelerinden yararlanarak, mevcut otoritenin zayıflatılması kavramlarını tartışıyordu. 9. İstanbul Bienali'nde iki iş gerçekleştirdi.

Gardar Eide Einarsson, Deniz Palas Apartmanı'nın çatısındaki bir tabelaya İngilizce "Dünya Senin" yazmış. "Dünya Senin", Scarface filminden alınmış. Miami'ye Kübadan mülteci olarak gelen Montana, kentin en güçlü uyuşturucu imparatorluğunu kurar. "Dünya Senin" Montana'nın imparatorluğunun adıdır.

Sanatçı "Dünya Senin" kavramını filmdeki bağlamından koparır, onu her durum için kullanılabilir bir kavrama dönüştürür. Bu kavram aynı zamanda bienal için, İstanbul için, Şişhanede akıp giden trafik için, geçip giden insanlar için ve Deniz Palas Apartmanının karşısında uzanan Kasımpaşa içindir de "Dünya Senin".

Gardar Eide Einarsson'un ikinci işi Garanti Binası'nda yer alıyor. Sanatçı terör saldırılarından sonra İstanbul'da yürüyüşlere çıkar. Terörün ve zamanın izini taşıyan sıradan görüntülerin fotoğraflarını çeker. Garanti Binası'nın ikinci katında bir yan odada, ucuza basılmış, duvara tutturulmuş bu fotoğraflarla sıradan durumların, sıradan sergisini oluşturarak, sanat eserinin ayrıcalıklı konumuna eleştirel bir yaklaşım getirir.

9B Konuşmalarının bir diğeri konuğu Daniel Bozhkov "Herkes, Sırayla, Her zaman" başlıklı konuşmasıyla işlerini anlatmıştı. Bozhkov dolaylı deneyimlerle işlerini üreten bir sanatçı. Amerika'da Süpermarket Wal Martta çalışır bir süre. Orada, çalışma saatleri aralıklarında, bir duvar resmi gerçekleştirir. Resmin kısa sürede bozulması üzerine, oraya bir restoratör çağırır. Binanın kötü şartları nedeniyle bozulduğu tespit edilen resim, öylece bırakılır. Bu resmin başına gelenler o süpermarkette çalışanların da alışveriş edenlerinde başına gelen ve gelecek olan şeylerin metaforik bir dönüşümüdür.

(Süpermarkette çalışanlar, sigortasız çalıştırılmakta, mağazadan taksitle alışveriş yapanlar, satın aldıkları ürünü, taksitleri bitince evlerine götürebilmektedir.)

Daniel Bozhkov, İşaretler filminin gösterimi sırasında, CNN sunucusu Larry King'in portresini bir tarladaki ekinleri bükerek, kesip biçerek oluşturur. Larry King CNN'nin işaretidir ve ayak basılan zeminde yeşermektedir. Herkes, sırayla, her zaman, içinde yaşanılan sistemin işine yarayabilir, sistemin varoluşuna eklenilebilir.

Daniel Bozhkov 9. İstanbul Bienal'i için Eau D'Ernest adlı parfümü yarattı. 1922 yılında Kanadalı "Toronto Daily Star" gazetesi tarafından İstanbul'a savaş muhabiri olarak yollanan Hemingway'in, Beyoğlu'nda Londra Oteli'nde kaldığı söylenir. Sanatçı parfüme Eau D'Ernest adını bu savaş muhabiri, yazar, Ernest Hemingway'e ithafen yapmış ve parfümü bir marka olarak tasarlamış. Ayrıca marka olmanın bütün koşullarını yerine getirerek... Şişe, kutu, etiket tasarımıyla, TV reklamlarıyla, sözleri Daniel Bozhkov'a ait rap tarzında şarkısıyla, bir radyo cingiliyla, ve Büyük Londra Oteli'ndeki tanıtım partisiyle gerçekleştirdi. Antrepo No: 5'te satışa sunuldu.

Parfümün kokusu Bienal broşüründe "yanık ahşap ve duyuları uyandırıcı misklerin koyu, derin tonları, gözüpek erilliği çağrıştıırken, İtalyan bergamutuyla öne çıkarılmış anason ve fesleğen üst tonları tazelik ve dinç bir atletiklik katıyor" diye tanımlanıyor. Bu koku Amerikan'ın Ortadoğu'daki savaşına eşlik etmeyi reddeden Türkiye'nin erkek egemen toplumunun kokusu.

Eau D'Ernest Bienal kitabında belirtildiği gibi Heminway'in, cesaretin "zor durumda zarafetin korunması" olduğu fikrinden etkilenen erkekler için yaratılmış güncel koku.

9B Konuşmalarında en dikkat çeken sanatçılardan biri Pavel Büchler "Hiçbir şeyi gerçekleştirmek" başlıklı konuşmasıyla işlerini anlatmıştı. Büchler, eski teknolojik aygıtlar, ses kayıt sistemleri, ışık kaynakları ve metinlerin maddi ve düşünsel varlığını kullanarak oluşturduğu enstalasyonlarında, sanatta deneyim ve anlamın ortaya çıkışını inceler.

Pavel Büchler bir galeriden davet alır. Sergi mekanında bir trafo bulunmak-

tadır. Galerici, isterseniz işinize zarar vermesin diye bu trafoyu örtebilirsiniz der. Buchler bu trafoya yüksek voltajlı ışık düşürerek trafoyu görünmez kılar. İşi de budur. Olumsuz bir şeyden kurtulmanın yolu onu aydınlatmaktan geçer.

Pavel Büchler Tütün Deposu'nun en üst katında gerçekleştirdiği işinde 1920'lerden kalma çok sayıda Markoni ses hoparlörü kullanır. Bu hoparlörlerden " birinci kuşak yazılımı kullanan bir bilgisayarın sesiyle Franz Kafka'nın, Şato romanından sanatçının seçtiği bir alıntı seslendirilir.

Tütün Deposu, mimari yapısıyla bir şatoyu çağrıştırıyor ve birinci kuşak kadın işçilerin çalıştığı bir mekan. Pavel Büchler Kafka'nın Şato romanından, romanın kahramanı, Jozef K.'nin köydeki varlığına karşı çıkan köylü, mal sahibi bir kadının sözlerini seçer. Bilgisayarın metalik sesiyle hoparlörden bu sözler etrafa yayılır. "Sen şatodan değilsin, köyden değilsin, hiçbir şey değilsin. Veya aksine, maalesef bir şeysin, bir yabancı, istenmeyen ve herkesin yoluna çıkan bir adam."

Ses bu mekanda yabancı olan izleyicilere sesleniyor. Bu bienal olmasaydı bu sokaklara hiç gelmeyecektik. Bu binayı görmeyecektik. Binaya sinmiş tütün kokusunu duymayacaktık. Bu düzenle uzlaşamayan, neye karşı çıkacağını bilmeyen, varoluşunun farkında olmayan, Tütün Deposu çalışanlarının özelinde, tüm ülkede sürgün gibi yaşayan aydının iletişimsizliğini ve dışlanmasını düşünmeyecektik. Sanat pratiğini "hiçbir şeyi gerçekleştirmek" olarak tanımlayan sanatçı deneyim ve anlamın ortaya çıkışını gerçekleştirerek, içinde yaşadığı ortamda, hiçbir bir şeyi gerçekleştirmeyen insanların, farkında olmadan bütün olumsuzlukları gerçekleştirebilecekleri gerçeğini görünür kılıyor.

9B Konuşmalarından tanıdığımız dünyaca ünlü fotoğrafçı Gabrielle Bacilico kent fotoğrafçılığı "Beyrut 1991 - Berlin 2000" Yıkılma, Yeniden Yapılanma Arasında İki Fotoğrafik Yolculuk başlıklı bir konuşma gerçekleştirmişti. İstanbul Bienali için İstanbul'dan çok farklı açılar seçerek, ilginç fotoğraflar çekti. Bienalin temasını görselleştirdi. Çektiği fotoğraflar bienalin tanıtımı için kullanıldı.

Khalil Rabah'ın Deniz Palas Apartmanı'nda yer alan, Filistin doğal tarih ve insanlık müzesi olarak düzenlenen "Filistin'den önce Filistin" adlı çalışması ilginç işlerden biri. Genel görünümüyle bir müzeyi çağrıştıran bu çalışmada, ana girişe açılan bir bilet masası, bir araştırma mekanı ve kafede son bulan, birbiri ardına sıralanmış odalarda cam vitrinlere konmuş kökünden sökülmüş zeytin fidanları, kazılarla ortaya çıkarılmış arkeolojik taşlar, insan bedenini çağrıştıran fosilleşmiş gövde ve dal parçaları, büyümeden kesilmiş ağaç kesitlerinin etiketlenerek saklandığı arşiv dolabından ve bir müzayedeyi aktaran videodan oluşuyor bu iş.

Müzayedede tabutu çağrıştıran cam kapaklı sandıklara konmuş, kökünden sökülmüş, kurumuş zeytin fidanları açık artırmayla satılıyor. Mekanın dar koridorlarından zorla, ard arda geçirilerek, nakliye kamyonlarına yükleniyor bu cam kapaklı sandıklar.

Filistin halkının kuşaktan kuşağa aktarılan var olma mücadelesi, ve mücadele biçimleri, bütün dünyanın gözü önünde gerçekleşiyor. Filistin'in gelecek umudu, barış umudu, haraç mezat satılıyor. Khalil Rabah'ın, Filistin gerçeğinin metaforik dönüşümü olan bu iş, bir ağta dönüşüyor. Hergün yüzlerce gencini yitiren bir ulusta, daha kaç kuşak savaş içinde doğacak ve büyümeden yok olacak? Daha kaç kuşak insanüstü bir çaba ile hayata sarılıp, savaşa rağmen aşık olup, çocuk sahibi olacak? Daha kaç kuşak, barışçı, savaşa karşı, soykırma karşı İsrail'lilerle birlikte yaşama istencini diri tutacak? Filistin'den önce var olan Filistin gerçeğini dünya ne zaman hatırlayacak?

Sanatçı Yochai Avrahami'nin "Görüşmeler Devam Ediyor" adlı çalışması da dikkat çeken işlerden biriydi. Avrahami, İsrail Filistin bölgelerinin ana ulaşım sistemine alternatif olan toplu taşıma araçlarını, bir seyirci, bir yolcu, bir aktivist olarak araştırıp belgeliyor.

Garanti Binası'nda, sergilenen bu çalışma da, toplu taşıma araçlarının maketleri yanında, diyagramlar, panolara asılmış toplu taşıma ile ilgili makaleler, fotoğraflar, kayıtlar ve panoların arkasına gizlenmiş bombalanmış, yanmış, curuf haline gelmiş minübüs maketlerinden oluşuyor. İsrail' de hayat her şeye rağmen sürüyor. Avrahami savaşın izlerinin yerine hayatın izlerini, iki halkın birbirine ulaşma isteğini öne çıkartıyor. Aslolanın her şeye rağmen varolmak, umutsuzluğa kapılmamak. İsrail Filistin sorununun savaşla değil görüşmelerle sonuçlandırılacağına altını çiziyor. "Görüşmeler devam ediyor."

Bienale dört video iş ile katılan Jakup Ferri, kendini ana kahraman olarak ortaya koyuyor.

Deniz Palas Apartmanı'nda, Yakup Geri Dön, Garanti Binasında Üç Bakire, Tütün Deposu'nda Kurtar Beni, Yardım Et Bana, Garibaldi Binası'nda İngilizce Bilmeyen Sanatçı Değildir isimli bienalin bence en ilginç videoları Jakup Ferri'nin videoları.

Sanatçı, kendini ana kahraman olarak kullanıyor. Kendi kimliği üzerinden batıyla olan hesaplaşmanın, farkedilmeme, farklı dinden olma, dil bilmeme ve kendini yardıma muhtaç hissetme durumlarıyla, ironik bir hesaplaşmaya girişirken, yaşadığı bunalımı, çatışmayı son derece yalın ve başka birşeyden sözeder gibi anlatıyor. Elindeki aynaya bakıp, sürekli kendi adını yineleyen Jakup Ferri, bu dört videonun isimlerini de özellikle farklı videolara vererek, yaşadığı bunalımı görünür kılıyor. Seni içimizde duyuyoruz Jakup Ferri.

Garibaldi Binasında Y.Z. Kami'in Konya'da Kutlu Doğum Haftası'nda çektiği sonradan üzerine boya ile müdahale ettiği bir dizi insan portreleri ve bina fotoğrafları yer alıyor. Yerde ise Rumi'nin Şems-i Tebrizisi'nden beyitler işlenen, su taşından yapılmış, farklı büyüklükte çok sayıda yörünge bulunuyor. Bu yörüngeler duvarda resimleri bulunan insanların yörüngeleri, yani sınırları. İsa'nın hayatının anlatıldığı Günaha Son Çağrı Filminde, Çölde İsa'nın etrafında alevlerden oluşan yörüngeyi anımsatan bu enstalasyon, insanın kendi sınırları içinde var oluşunu, bu sınırların farklı büyüklükte oluşu, sınırlarımızın çapını gösteriyor. İnsan olmak, bu sınırları, öteki sınırları içine alabilecek kadar genişletmek değil midir?

Charles Eche ve Vasıf Kortun Bienali İstanbul'un hayatına dahil ettiler. Farklı mekanlara yayılan kişisel pek çok etkinliğe vesile oldular.

Bienal, süreç içinde İstanbul'un "iklimini" değiştirirken, sergileme mekanı olarak kullanılan mekanların da dönüşümünü gerçekleştiriyor.

Deniz Palas Apartmanı, İKSV tarafından bu yıl satın alındı. Kapsamlı bir restorasyondan sonra konser ve sergi salonları yanında, ofislerin de bulunacağı İKSV'nin merkezi ve etkinlik alanı yapılacak.

Tütün Deposu'nun restore edilerek bir kültürel etkinlik mekanına dönüştürülmesi söz konusu.

Garibaldi Binası İtalyan Kültür Merkezi Tarafından bir performans, tiyatro ve konser mekanına dönüştürülecek.

Bilsar Binası da daha uzun vadede kültürel etkinliklere ayrılmış olabilecek. İstanbul Kültür Sanat Vakfına, Bienal Küratörleri, Charles Esche ve Vasıf Kortun'a teşekkürlerimizle.